

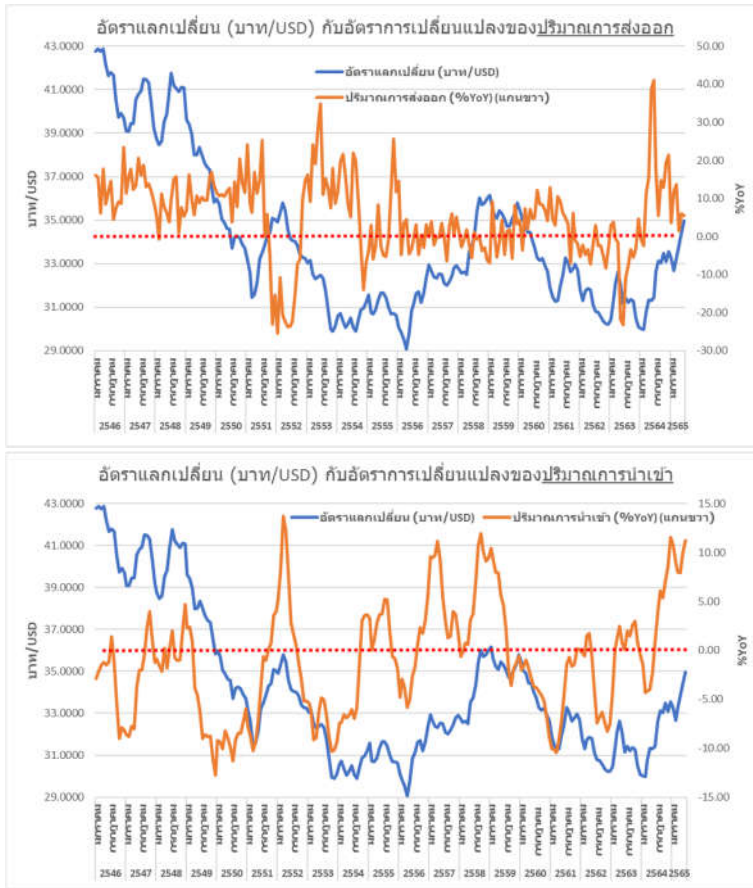
มองผลกระทบของค่าเงินบาทต่อการค้าระหว่างประเทศ

ผ่านโครงสร้างการชำระเงิน

อภิยุทธ์ อำนวยกาญจนสิน
กองวิจัยเศรษฐกิจอุตสาหกรรม

ภายใต้สภาวะเศรษฐกิจโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปี 2565 หนึ่งในผลกระทบสำคัญที่ประเทศไทยต้องเผชิญ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของค่าเงินบาทที่ค่อนข้างผันผวน ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการส่งออกและนำเข้าหรือการค้าระหว่างประเทศ โดยเงินบาทเปรียบเสมือนสินค้าอย่างหนึ่งที่ “ราคา” สามารถปรับขึ้นลงได้ตามความต้องการของตลาดที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เมื่อมีความต้องการเงินบาทเพิ่มขึ้น ราคาของเงินบาท หรือ “ค่าเงิน” ก็จะสูงขึ้นหรือที่เรียกว่า “เงินบาทแข็งค่า” ในทางกลับกัน ถ้ามีความต้องการเงินบาทน้อยลง ราคาของเงินบาทก็จะปรับลดลง หรือที่เรียกว่า “เงินบาทอ่อนค่า” และการที่จะระบุว่าค่าเงินบาท “แข็งค่าขึ้น (Appreciation)” หรือ “อ่อนค่าลง (Depreciation)” จำเป็นต้องทำการเปรียบเทียบค่าเงินบาทกับค่าเงินสกุลอื่น ๆ ในตลาดการเงินโลก ซึ่งโดยทั่วไปจะเปรียบเทียบกับเงินสกุลหลัก เช่น ค่าเงินบาทเปรียบเทียบกับค่าเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ทั้งนี้ ในกรอบทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงของอัตราแลกเปลี่ยนจะส่งผลกระทบต่อราคาเปรียบเทียบ (Relative price) ของสินค้าออกและราคาเปรียบเทียบของสินค้าเข้า นั่นคือ ในช่วงที่ค่าเงินของประเทศใดประเทศหนึ่งอ่อนค่าลง จะส่งผลให้ราคาของสินค้าส่งออกในตลาดต่างประเทศถูกลงและสินค้านำเข้าจากต่างประเทศมีราคาแพงขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะทำให้ปริมาณการส่งออกเพิ่มขึ้นและปริมาณนำเข้าลดลงหรือดุลการค้าปรับตัวดีขึ้น ในทางตรงกันข้าม ในช่วงที่ค่าเงินของประเทศแข็งค่าขึ้น ราคาสินค้าส่งออกในตลาดต่างประเทศจะมีราคาแพงขึ้น ในขณะที่สินค้านำเข้าราคาถูกลง และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะทำให้ปริมาณการส่งออกลดลง ในขณะที่ปริมาณการนำเข้าเพิ่มขึ้นหรือดุลการค้าปรับตัวลดลง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาตามข้อมูลเชิงประจักษ์จากสถานการณ์จริงในปัจจุบัน พบข้อเท็จจริงที่สำคัญบางประการ ซึ่งอาจใช้เป็นข้อมูลเพื่อประกอบการจัดทำนโยบายหรือมาตรการเพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการในช่วงที่ค่าเงินบาทมีความผันผวนต่อไปได้

จากที่ได้กล่าวไปในตอนต้น ตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ช่วงที่ค่าเงินของประเทศอ่อนค่าลงจะส่งผลให้ปริมาณการส่งออกเพิ่มขึ้นและปริมาณนำเข้าลดลง หรือในช่วงที่ค่าเงินของประเทศแข็งค่าขึ้น จะทำให้ปริมาณการส่งออกลดลง ในขณะที่ปริมาณการนำเข้าเพิ่มขึ้น เมื่อพิจารณาจากข้อมูลเชิงประจักษ์ของไทย ในเดือนมิถุนายน 2565 ย้อนหลังไป 20 ปี ถึงเดือนมกราคม 2546 พบว่า การเปลี่ยนแปลงของปริมาณการส่งออกรวมไม่สัมพันธ์กับทิศทางของอัตราแลกเปลี่ยนตามทฤษฎีเป็นส่วนใหญ่ในหลายช่วงเวลา ในอีกด้านหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงของปริมาณการนำเข้ารวมไม่สัมพันธ์กับทิศทางของอัตราแลกเปลี่ยนตามทฤษฎีเป็นส่วนใหญ่ในหลายช่วงเวลาเช่นเดียวกัน โดยหากพิจารณาจากในแผนภูมิ หากเป็นไปตามทฤษฎี การเปลี่ยนแปลงของปริมาณการส่งออกรวมควรจะต้องเคลื่อนไหวล้าไปกับอัตราแลกเปลี่ยน (ขึ้นและลงไปพร้อม ๆ กัน) ส่วนการเปลี่ยนแปลงของปริมาณการนำเข้ารวม ควรจะต้องเคลื่อนไหวสวนทางไปกับอัตราแลกเปลี่ยน (อันหนึ่งขึ้นอีกอันหนึ่งลง) สะท้อนให้เห็นว่า นอกเหนือจากปัจจัยด้านอัตราแลกเปลี่ยนแล้ว อาจมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการค้าระหว่างประเทศมากกว่าอัตราแลกเปลี่ยน ทั้งที่เกิดจากทางด้านอุปสงค์ คือ ผู้ซื้อ อาทิ เศรษฐกิจของประเทศคู่ค้า และด้านอุปทาน คือ ทางด้านของผู้ผลิตเอง อาทิ ข้อจำกัดในห่วงโซ่อุปทานส่งผลต่อ

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ประมวลผลโดยผู้เขียน

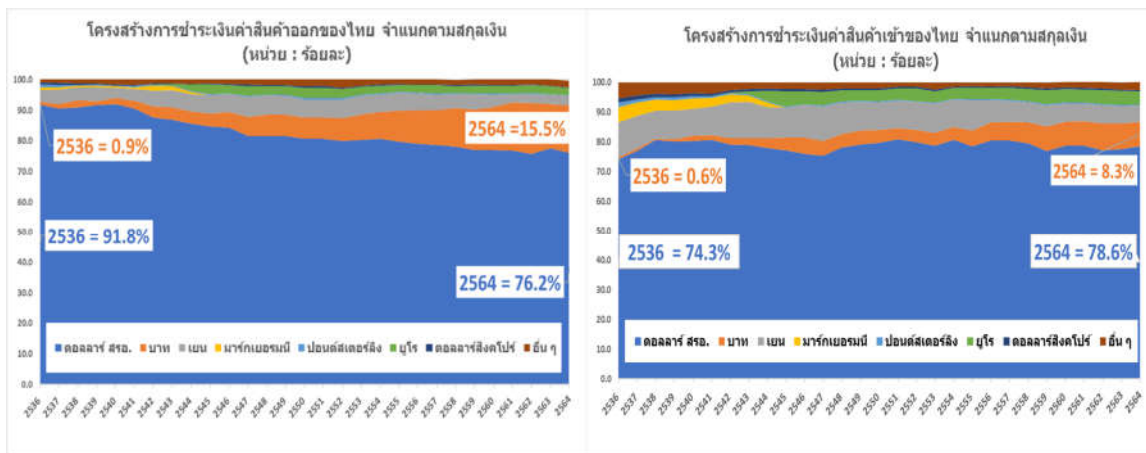
การขาดแคลนวัตถุดิบหรือชิ้นส่วน หรือปัญหาเชิงโครงสร้างในเศรษฐกิจ ทั้งนี้ มีรายงานการศึกษา¹ที่พบว่าปัจจัยด้านอัตราแลกเปลี่ยนมีความสำคัญต่อปริมาณการส่งออกน้อยกว่าในอดีตที่ผ่านมา โดยมีสาเหตุสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในห่วงโซ่การผลิตโลก (global value chain: GVC) ในหลายประเทศ โดยผลการศึกษาก่อนหน้านี้ชี้ว่า GVC เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ในระยะหลัง อัตราแลกเปลี่ยนมีความสัมพันธ์ต่อปริมาณการส่งออกน้อยลงในหลายประเทศ (2) การทยอยปรับตัวของธุรกิจโดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นซึ่งช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของสินค้า และ

(3) การหันมาชำระหรือรับชำระค่าสินค้าระหว่างประเทศด้วยเงินบาทและสกุลเงินภูมิภาคหรือสกุลเงินท้องถิ่น (Local Currency) มากขึ้น

เมื่อพิจารณาสกุลเงินที่ผู้ประกอบการใช้ชำระหรือรับชำระค่าสินค้าระหว่างประเทศ ในมิติโครงสร้างการชำระเงินค่าสินค้าออกของไทยในภาพรวมจำแนกตามสกุลเงินรายปี ตั้งแต่ปี 2536 – 2564 ซึ่งแสดงถึงสกุลเงินที่ผู้ประกอบการได้รับชำระค่าสินค้าในการส่งออก โดยแสดงข้อมูลในรูปร้อยละเทียบเป็นสัดส่วนต่อมูลค่ารวม ทั้งนี้ในอดีตที่ผ่านมา เงินดอลลาร์สหรัฐฯ เป็นสกุลเงินที่ผู้ประกอบการไทยใช้รับชำระค่าสินค้าออกมากที่สุด โดยในปี 2536 มีสัดส่วนถึงร้อยละ 91.8 แต่ในปัจจุบัน ข้อมูลปี 2564 สัดส่วนลดลงเหลือเพียงร้อยละ 76.2 ลดลงกว่าร้อยละ 15 ส่วนทางกับเงินบาท โดยเงินบาทที่มีสัดส่วนในการรับชำระเงินค่าสินค้าออกเพียงร้อยละ 0.9 ในปี 2536 ปรับเพิ่มขึ้นมากมาอยู่ที่ร้อยละ 15.5 ส่วนเงินสกุลอื่น ๆ อาทิ เงินเยนมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 3.0 และเงินยูโรมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 2.5 ในปี 2564 ในด้านของการนำเข้า เมื่อพิจารณาโครงสร้างการชำระเงินค่าสินค้าเข้าของไทยในภาพรวม จำแนกตามสกุลเงินรายปี ตั้งแต่ปี 2536 – 2564

¹ ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.)

ซึ่งแสดงถึงสกุลเงินที่ผู้ประกอบการได้ชำระค่าสินค้าในการนำเข้า โดยแสดงข้อมูลในรูปร้อยละเทียบเป็นสัดส่วนต่อมูลค่ารวม พบว่า ในปัจจุบัน (ปี 2564) ผู้ประกอบการไทยยังคงใช้เงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในการชำระค่าสินค้านำเข้าในสัดส่วนที่สูง (ร้อยละ 78.6) ใกล้เคียงกับในปี 2536 ที่มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 74.3 อย่างไรก็ตาม มีการใช้สกุลเงินบาทเพิ่มขึ้นเกือบร้อยละ 10 จากสัดส่วนร้อยละ 0.6 ในปี 2536 ปรับเพิ่มขึ้นมาอยู่ที่ร้อยละ 8.3 ในปี 2564 ข้อมูลเชิงประจักษ์ทั้งในด้านการส่งออกและการนำเข้าดังกล่าวจึงเป็นเครื่องยืนยันว่าการลดการพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อใช้รับชำระค่าสินค้าออก และการใช้เงินบาทในการชำระค่าสินค้านำเข้าเพิ่มขึ้นเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้อัตราแลกเปลี่ยนมีความสำคัญต่อปริมาณการส่งออกและนำเข้า น้อยลง หรือหากจะกล่าวให้ชัดเจนขึ้น อาจจะสรุปได้ว่า ในปัจจุบันเมื่ออัตราแลกเปลี่ยน (บาทต่อดอลลาร์) เปลี่ยนแปลงไป จะส่งผลกระทบต่อ การส่งออกและนำเข้าหรือการค้าระหว่างประเทศของไทยในขอบเขตที่จำกัดเพิ่มมากขึ้น โดยตลาดที่ผู้ประกอบการพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในการใช้ชำระหรือรับชำระค่าสินค้านำเข้าระหว่างประเทศในสัดส่วนที่น้อย ย่อมได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของค่าเงินบาทน้อยกว่าในตลาดที่ผู้ประกอบการพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในการใช้ชำระหรือรับชำระค่าสินค้านำเข้า ในสัดส่วนที่มาก

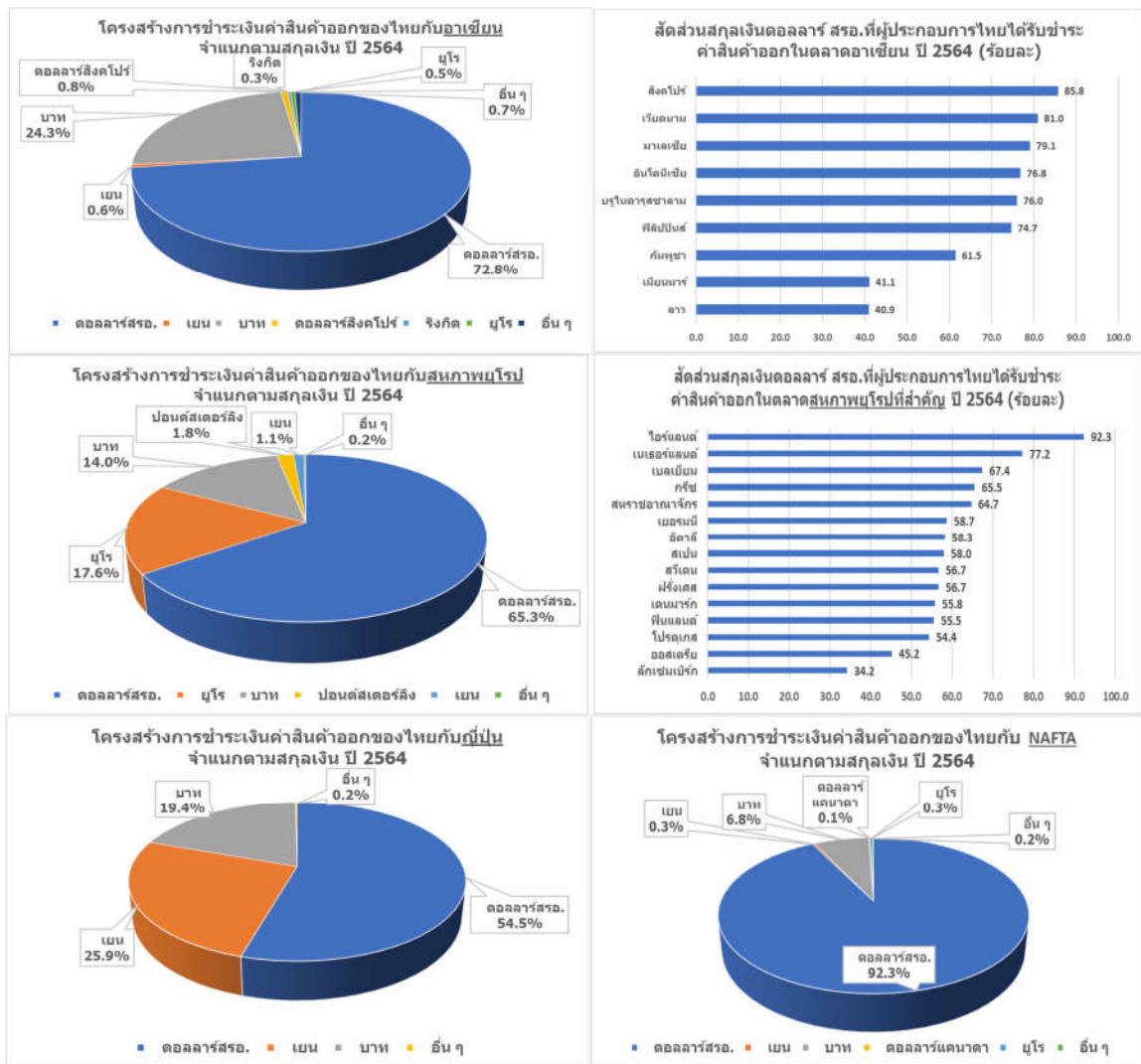

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.)

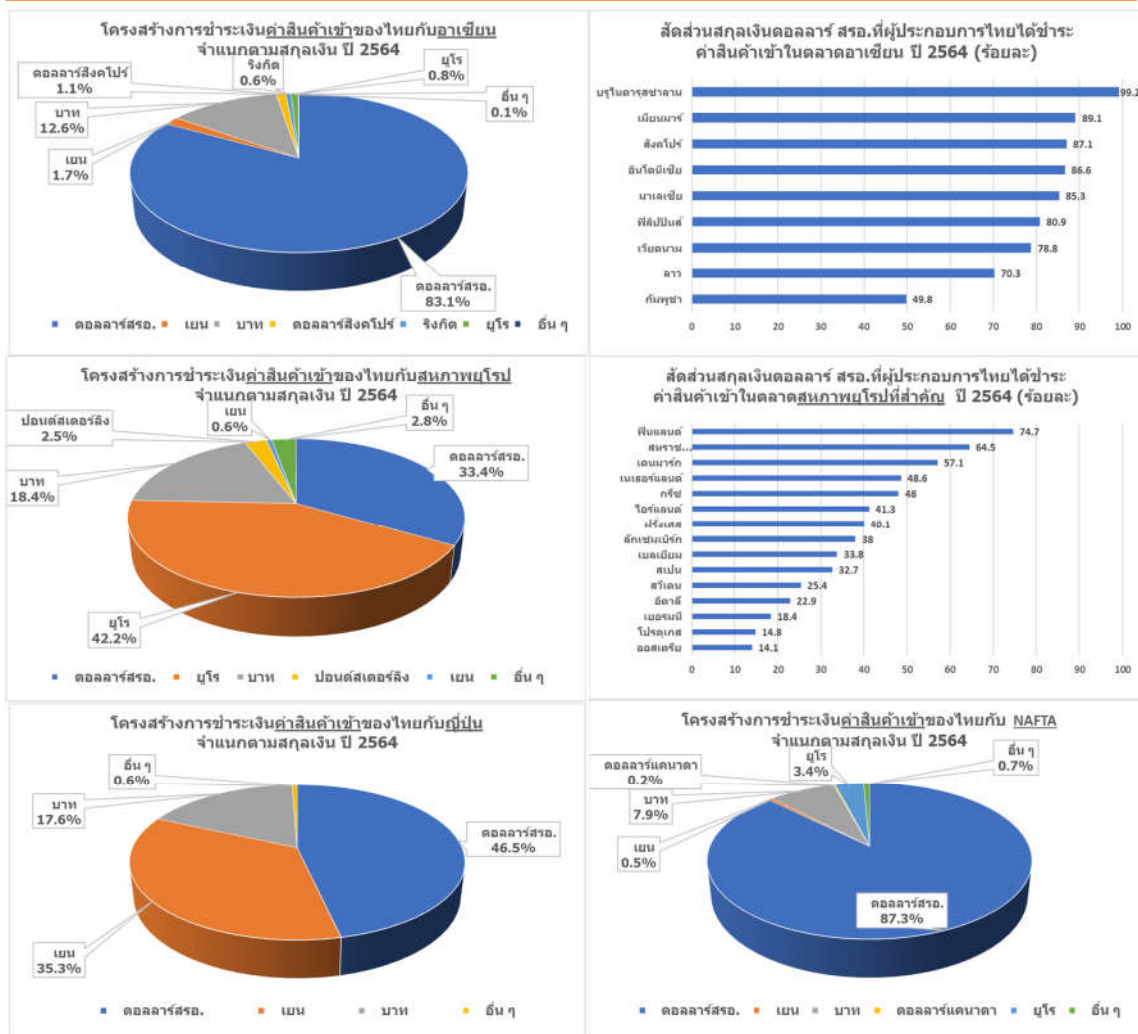
หากพิจารณาโครงสร้างการชำระเงินค่าสินค้าเข้าและออกของไทยในรายตลาดที่สำคัญ ได้แก่ อาเซียน สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น และกลุ่มประเทศความตกลงการค้าเสรีอเมริกาเหนือหรือ North American Free Trade Agreement (NAFTA)² (สหรัฐอเมริกา แคนาดา และเม็กซิโก) ในด้านการส่งออก เริ่มจากภูมิภาคอาเซียน ในปัจจุบัน (ข้อมูลปี 2564) ผู้ประกอบการที่ส่งออกไปตลาดอาเซียนได้รับชำระค่าสินค้าในการส่งออกเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ร้อยละ 72.8 เงินบาทร้อยละ 24.3 และอื่น ๆ ร้อยละ 2.9 หากแยกย่อยไปในทั้ง 9 ประเทศของอาเซียน พบว่ากลุ่มประเทศ CLM หรือ กัมพูชา ลาว และเมียนมาร์ เป็น 3 ตลาดส่งออกของไทยที่มีสัดส่วนการพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในการรับชำระค่าสินค้าในการส่งออกน้อยที่สุด โดยมีสัดส่วนร้อยละ 40.9 41.1 และ 61.5 ตามลำดับ และตลาดส่งออกในกลุ่มอาเซียนที่มีสัดส่วนการพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในการรับชำระค่าสินค้าของผู้ประกอบการไทยมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ สิงคโปร์ เวียดนาม และมาเลเซีย โดยมีสัดส่วนร้อยละ 85.8 81.0 และ 79.1 ตามลำดับ ในสหภาพยุโรป ผู้ประกอบการ

² ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น ความตกลง United States-Mexico-Canada Agreement (USMCA)

ที่ส่งออกไปตลาดสหภาพยุโรป ได้รับชำระค่าสินค้าในการส่งออกเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ร้อยละ 65.3 เงินยูโร ร้อยละ 17.6 เงินบาทร้อยละ 14.0 และอื่น ๆ ร้อยละ 3.1 หากแยกย่อยไปเฉพาะประเทศสำคัญในสหภาพยุโรป 15 ประเทศ พบว่า ตลาดส่งออกที่มีสัดส่วนการพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในการรับชำระค่าสินค้าในการส่งออกน้อยที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ลักเซมเบิร์ก ออสเตรีย และโปรตุเกส ส่วนตลาดที่มีสัดส่วนการพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในการรับชำระค่าสินค้าในการส่งออกมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ไอร์แลนด์ เนเธอร์แลนด์ และเบลเยียม ในตลาดญี่ปุ่น ผู้ประกอบการที่ส่งออกได้รับชำระค่าสินค้าในการส่งออกเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ร้อยละ 54.5 เงินเยน ร้อยละ 25.9 เงินบาทร้อยละ 19.4 และอื่น ๆ ร้อยละ 0.2 และในตลาดสำคัญกลุ่มสุดท้าย คือ กลุ่ม NAFTA (สหรัฐอเมริกา แคนาดา และเม็กซิโก) ผู้ประกอบการที่ส่งออกไปในทั้ง 3 ประเทศ ได้รับชำระค่าสินค้าในการส่งออกเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ร้อยละ 92.2 เงินบาทร้อยละ 6.8 และอื่น ๆ ร้อยละ 1.0 โดยในตลาดสหรัฐอเมริกา แคนาดา และเม็กซิโก ผู้ประกอบการมีสัดส่วนการพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในการรับชำระค่าสินค้าในการส่งออก ร้อยละ 93.2 87.9 และ 81.2 ตามลำดับ

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ประมวลผลโดยผู้เขียน

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ประมวลผลโดยผู้เขียน

ในด้านของการนำเข้า เริ่มจากภูมิภาคอาเซียน ในปัจจุบัน (ข้อมูลปี 2564) ผู้ประกอบการที่นำเข้าจากประเทศกลุ่มอาเซียนได้ชำระค่าสินค้าในการนำเข้าเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ร้อยละ 83.1 เงินบาทร้อยละ 12.6 เงินเยน ร้อยละ 1.7 และอื่น ๆ ร้อยละ 2.6 หากแยกย่อยไปในทั้ง 9 ประเทศของอาเซียน พบว่าแหล่งนำเข้าในกลุ่มอาเซียนที่ผู้ประกอบการมีสัดส่วนการพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในการชำระค่าสินค้าเข้ามากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม เมียนมาร์ และสิงคโปร์ โดยมีสัดส่วนร้อยละ 99.2 89.1 และ 87.1 ตามลำดับ ทั้งนี้ ข้อสังเกตสำคัญประการหนึ่งพบ คือ ในการนำเข้าจากหลายประเทศในอาเซียน ผู้ประกอบการยังคงพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในการชำระค่าสินค้าเข้าในสัดส่วนที่สูง ไม่เว้นแม้แต่กลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ เมียนมาร์ ที่ผู้ประกอบการไทยชำระค่าสินค้าเข้าเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 89.1 สหภาพยุโรป ผู้ประกอบการที่นำเข้าจากสหภาพยุโรป ได้ชำระค่าสินค้าในการนำเข้าเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐฯ เพียงร้อยละ 33.4 เงินยูโรร้อยละ 42.2 เงินบาทร้อยละ 18.4 และอื่น ๆ ร้อยละ 6.0 หากแยกย่อยไปเฉพาะประเทศสำคัญในสหภาพยุโรป 15 ประเทศ พบว่า แหล่งนำเข้าที่ผู้ประกอบการมีสัดส่วนการพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในการชำระค่าสินค้าในการนำเข้ามากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ฟินแลนด์ สหราชอาณาจักร และเดนมาร์ก ในประเทศญี่ปุ่น ผู้ประกอบการที่นำเข้าจากญี่ปุ่นได้ชำระค่าสินค้า

ในการนำเข้าเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ร้อยละ 46.5 เงินเยน ร้อยละ 35.3 เงินบาทร้อยละ 17.6 และอื่น ๆ ร้อยละ 0.6 และกลุ่มสุดท้าย คือ กลุ่ม NAFTA (สหรัฐอเมริกา แคนาดา และเม็กซิโก) ผู้ประกอบการที่นำเข้าจากทั้ง 3 ประเทศ ได้ชำระค่าสินค้าในการนำเข้าเป็นเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ร้อยละ 87.3 เงินบาทร้อยละ 7.9 เงินยูโรร้อยละ 3.4 และอื่น ๆ ร้อยละ 1.4 โดยผู้ประกอบการพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในการชำระค่าสินค้าเข้าจากสหรัฐอเมริกา แคนาดา และเม็กซิโก ในสัดส่วนร้อยละ 87.9 88.7 และ 76.2 ตามลำดับ

กล่าวโดยสรุป การเปลี่ยนแปลงของปริมาณการส่งออกรวมไม่สัมพันธ์กับทิศทางของอัตราแลกเปลี่ยนตามทฤษฎีเป็นส่วนใหญ่ในหลายช่วงเวลา ในอีกด้านหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงของปริมาณการนำเข้ารวมไม่สัมพันธ์กับทิศทางของอัตราแลกเปลี่ยนตามทฤษฎีเป็นส่วนใหญ่ในหลายช่วงเวลาเช่นเดียวกัน สะท้อนให้เห็นว่า นอกเหนือจากปัจจัยด้านอัตราแลกเปลี่ยนแล้ว อาจมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการค้าระหว่างประเทศมากกว่าอัตราแลกเปลี่ยน ซึ่งสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ การหันมาชำระหรือรับชำระค่าสินค้านำเข้าระหว่างประเทศด้วยเงินบาทและสกุลเงินภูมิภาคหรือสกุลเงินท้องถิ่น (Local Currency) มากขึ้น และจากข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่าผู้ประกอบการไทยลดการพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อใช้รับชำระค่าสินค้าออก และมีการใช้เงินบาทในการชำระค่าสินค้าเข้าเพิ่มขึ้น โดยมีสัดส่วนที่แตกต่างกันไปในแต่ละตลาด ทั้งนี้ ในปัจจุบันผู้ประกอบการไทยรับชำระค่าสินค้าออกในตลาดหลัก (ยกเว้นตลาดสหรัฐฯ) ด้วยเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ประมาณ 2 ใน 3 และหากจะกล่าวให้ชัดเจนขึ้น อาจจะสรุปได้ว่า ในปัจจุบันเมื่ออัตราแลกเปลี่ยน (บาทต่อดอลลาร์ฯ) เปลี่ยนแปลงไป จะส่งผลกระทบต่อการค้าส่งออกและนำเข้าหรือการค้าระหว่างประเทศของไทยในขอบเขตที่จำกัดเพิ่มมากขึ้น โดยตลาดที่ผู้ประกอบการพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในการใช้ชำระหรือรับชำระค่าสินค้านำเข้าระหว่างประเทศในสัดส่วนที่น้อย ย่อมได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของค่าเงินบาทน้อยกว่าผู้ประกอบการที่พึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในการใช้ชำระหรือรับชำระค่าสินค้านำเข้า ในสัดส่วนที่มาก ดังนั้น หากมีการจัดทำนโยบายหรือมาตรการเพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการในช่วงที่ค่าเงินบาทมีความผันผวน ตลาดหรือประเทศใดที่ผู้ประกอบการชำระหรือรับชำระด้วยเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ในสัดส่วนที่มาก ควรได้รับการพิจารณาในการให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก

แหล่งที่มาของข้อมูล

- <https://www.bot.or.th/Thai/Statistics/EconomicAndFinancial/Pages/default.aspx>
- https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/MonetPolicyComittee/MPR/BOX_MPR/BOX_MPR_22561_2.pdf
- https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=5694